

Zbornik radova

V MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP

“VREDNOSTI I IDENTITET”

Izdavač/Publisher

FAKULTET ZA PRAVNE I POSLOVNE STUDIJE DR LAZAR VRKATIĆ

Bulevar oslobođenja 76, Novi Sad, AP Vojvodina – R Srbija

www.useens.net; www.fpps.edu.rs

Za izdavača/For publisher:

Prof. dr Mirjana Franceško

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Duško Radosavljević

Članovi Programskog odbora naučnog skupa/Members of the Program Committee of the Conference

Prof. dr Duško Radosavljević, predsednik Programskog odbora, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

Prof. dr Mirjana Franceško, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

Prof. dr Radovan Vukadinović, Univerzitet u Zagrebu, Hrvatska

Prof. dr Magdalena Rekšć, Univerzitet u Lođu, Poljska

Prof. dr Peter Smuk, Univerzitet u Đeru, Mađarska

Prof. dr Zoran Sušan, Univerzitet u Rijeci, Hrvatska

Prof. dr Dean Ajduković, Univerzitet u Zagrebu, Hrvatska

Prof. dr Bojana Petrić Pantelić, Birkbeck Univerzitet u Londonu, Velika Britanija

Prof. dr Boško Kovačević, Univerzitet Singidunum

Prof. dr Alpar Lošonc, Univerzitet u Novom Sadu

Prof. dr Gregor Žvelc, Univerzitet u Ljubljani, Slovenija

Prof. dr Wojciech Szczepański, Komisija Balkanistike Poljske Akademije Nauka, Poznanj, Poljska

Prof. dr Gian Luigi Cecchini, University of Trieste, Italija

Prof. dr Cvetko Andreeski, Univerzitet Sv. Kliment Ohridski u Bitolju,
Makedonija

Prof. dr Petar Teofilović, Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar
Vrkatić, Novi Sad

Prof. dr Ana Dević, Univerzitet Fatih, Istanbul, Turska

Prof. dr Oliver Bačanović, Univerzitet Sv. Kliment Ohridski u Bitolju,
Makedonija

Članovi Organizacionog odbora skupa/Members of the Organizing Committee of the Conference

Prof. dr Duško Radosavljević, Prof. dr Mirjana Franceško, Prof. dr Vesna
Pilipović, doc. dr Tanja Kaurin, doc. dr Tanja Skakavac, doc. dr Vojin
Pilipović, doc. dr Aleksandar Vasiljević, Radivoje Jovović, MA, Marija
Manasijević MA, Zoran Vavan MA, Sandra Radinović, Đorđe Knežević

Recenzenti/Reviewers:

Prof. dr Mirjana Franceško, prof. dr Dobrila Vujić, prof. dr Aleksandar
Vasić, prof. dr Vesna Gojković, prof. dr Vesna Petrović, prof. dr Veljko
Đurić, prof. dr Duško Radosavljević, prof. dr Petar Teofilović, prof. dr
Duška Franeta, prof. dr Milica Radović, prof. dr Zdravko Skakavac,
prof. dr Slobodan Marković, prof. dr Ljubo Pejanović, prof. dr Dragomir
Jovičić, prof. dr Milan Daničić, prof. dr Vesna Pilipović, prof. dr Slobodan
Jovanović, doc. dr Ružena Šimonji-Černak, doc. dr Aleksandar Vasiljević,
doc. dr Vojin Pilipović

Prevodioci/Translators:

Isidora Wattles, Aleksandra Erić-Bukarica, Sandra Radinović, Ana
Sentov, Marta Ardalić, Tihana Gelić, Tamara Gostović, Tijana
Kovačević, Nataša Milešević, Dejana Milovac, Jelena Perić, Teodora
Radojčić, Branka Ristić, Gloria Strukan

Lektura/Proofreading:

Marina Ratkov, Marijana Savatović, Andrew Wieseke, Tomislav Kargačin,
Slobodan Jovanović, Isidora Watlles, Ana Sentov

Prelom i priprema/Set and Prepares:

Štampa/Printing

TAMPOGRAF, Novi Sad

Tiraž/Circulation:

100

SADRŽAJ

IDENTITET I VREDNOSTI ČOVEKA U SAVREMENOM DRUŠTVU: PSIHOLOŠKI ASPEKTI

<i>Đorđe Čekrlija, Dijana Đurić, Biljana Mirković</i> MEĐUODNOS PORODIČNE OKUPLJENOSTI I FIKSACIJA LIBIDA I NJIHOV ZNAČAJ U FORMIRANJU (ANTI)INTRACEPTIVNE ORIJENTACIJE	21
<i>Branislav Čukić</i> ROLECENTRIZAM U OPAŽANJU SVOJE MOTIVACIJE I MOTIVACIJE DRUGIH	41
<i>Zorica Knežević, Vesna Petrović</i> POLNE RAZLIKE U STILOVIMA AFEKTIVNE VEZANOSTI I STAVU PREMA PSIHOTEAPIJI	51
<i>Sven Marcelić, Željka Tonković, Krešimir Krolo</i> GLAZBENI UKUS I VRIJEDNOSNE ORIJENTACIJE MLADIH NA PRIMJERU SREDNJOŠKOLACA U ZADARSKOJ ŽUPANIJI	59
<i>Peđa Miladinović, Jelena Dostanić, Vesna Gojković</i> VASPITNI STILOVI RODITELJA I AGRESIVNOST ADOLESCENATA	69
<i>Slavko Milojković</i> ZADOVOLJSTVO POSLOM I SUBJEKTIVNI DOŽIVLJAJ UMORA ...	80
<i>Olivera Vuković</i> KAKO MATURANTI PROCENJUJU ZNAČAJ KLJUČNIH KOMPETENCIJA ZA CELOŽIVOTNO UČENJE	89
<i>Jelena Perić i Dušana Šarčević</i> RELACIJE SAMOPOŠTOVANJA I SAMOEFIKASNOSTI U ADOLESCENCIJI	98
<i>Nebojša Petrović</i> PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SOCIAL AND POLITICAL VALUES RELEVANT FOR CIVIC ACTION	115
<i>Dragan Popadić, Milija Ljubisavljević, Aleksandra Ljuština</i> AGRESIVNOST SREDNJOŠKOLACA SPORTSKIH NAVIJAČA	125
<i>Silvia Kovač i Vesna Gojković</i> VASPITNI STILOVI, TIPOVI AFEKTIVNE VEZANOSTI I MODELI SEKSUALNOSTI DEVOJAKA	132
<i>Zoran Sušan, Marija Zovko Kordić, Ana Jakopec</i> SUKLADNOST OSOBNIH I ORGANIZACIJSKIH VRIJEDNOSTI I NJENA POVEZANOST SA ZADOVOLJSTVOM POSLOM	143

Bojan Todosijević, Zoran Pavlović

IDEOLOŠKI IDENTITET I IZBORNO PONAŠANJE:
UPOREDNA ANALIZA DIREKCIONOG I PROKSIMALNOG
MODELA POLITIČKOG IZBORA162

Dobрила Vujić, Katarina Suvajdžić, Katarina Nikolić

USKLAĐIVANJE VREMENA RADNOG ANGAŽOVANJA,
VREMENA ZA ŽIVOTNE POTREBE I VREDNOSTI ZAPOSLENIH ..177

Marko Vujović, Anja Mitić, Veljko Đurić

STILOVI SOCIJALNE KOMPETICIJE KAO PREDIKTORI
ŠKOLSKOG NASILJA189

Marina Ajduković

VREDNOTE, PROFESIONALNA ODGOVORNOST I PROFESIONALNI
IDENTITET POMAGAČA U VRIJEME EKONOMSKE KRIZE198

Milanko Čabarkapa

PROFESIONALNI IDENTITET VOJNIH PSIHOLOGA –
NAŠA ISKUSTVA200

Mirjana Franceško, Manasijević Marija, Branislav Kosanović

ORGANIZACIJSKE VREDNOSTI KOD STUDENATA
I RUKOVODILACA202

Gregor Žvelc

MEASURING INTERPERSONAL RELATIONSHIPS WITH
THE TEST OF OBJECT RELATIONS: 17 YEARS OF RESEARCH205

Maša Žvelc

WHAT SUPERVISEES DARE NOT DISCLOSE206

Zoran Sušanj

KAKO SE ORGANIZACIJSKE VRIJEDNOSTI ODRAŽAVAJU
U UPRAVLJANJU LJUDSKIM RESURSIMA207

KARAKTERISTIKE MEĐUETNIČKIH ODNOSA U VIŠEKULTURNIM SREDINAMA

Đorđe Čekrlja, Saša Čekrlja

PSIHOMETRIJSKE KARAKTERISTIKE REVIDIRANE SKALE
ETNIČKOG, DRŽAVNOG I EVROPSKOG IDENTITETA EDEID-R ..211

Isidora Konstantinović, Aleksandar Vasić

POL, ŠKOLSKI USPEH I ETNIČKA DISTANCA KOD MLADIH
U VOJVODINI228

Marija Manasijević, Mirjana Franceško

PREDIKTORI ETNIČKE DISTANCE KOD MLADIH U VOJVODINI ..239

<i>Ruženka Šimonji Černak, Soňa Kariková</i> RAZGOVORI O JEZIKU I IDENTITETU KOD SLOVAKA U DIJASPORI	253
<i>Dean Ajduković</i> MEĐUETNIČKI ODNOSI MLADIH U ZAJEDNICI NAKON SUKOBA ...	261
<i>Александра Костић, Јасмина Недељковић</i> КУЛТУРА И ЕМОЦИЈА	263
<i>Jasmina Nedeljković</i> TESTIRANJE MODERATORSKOG EFEKTA NACIONALNE PRIPADNOSTI NA ODNOS VASPIITNIH STILOVA RODITELJA I OPŠTE PROKRASTINACIJE	265
<i>Dušana Šarčević</i> PREDIKTORI NACIONALNE VEZANOSTI KOD PRIPADNIKA RAZLIČITIH NACIONALNOSTI U VOJVODINI	267
 DRUŠTVENE VREDNOSTI – OBLICI UGROŽAVANJA I STRATEGIJE SUPROTSTAVLJANJA	
<i>Dragana Antonović, Nenad Antonović</i> TERORIZAM – GLOBALNA BEZBEDNOSNA PRETNJA	271
<i>Vladica Babić, Dragana Peči</i> CYBER TERORIZAM – REALNA PRETNJA I MOGUĆNOSTI SUZBIJANJA	280
<i>Hatidža Beriša, Mila Jegerš</i> OBLICI UGROŽAVANJA SAVREMENE DRŽAVE I NAČINI SUPROTSTAVLJANJA	289
<i>Жарко Ђулибрк,</i> АМЕРИЧКА НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА КАО ЈЕДНА ОД СТРАТЕГИЈА СУПРОТСТАВЉАЊА ПОЈАВАМА КОЈЕ УГРОЖАВАЈУ БЕЗБЈЕДНОСТ	297
<i>Милан Даничић, Војин Пилиповић</i> АКТУЕЛНА ПИТАЊА ЗАШТИТЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ ..	304
<i>Stevo Ivetić, Mladen Vuković</i> ZNAČAJ I ULOGA ATLAS GRUPE U AKTIVNOSTIMA DRŽAVA ČLANICA EVROPSKE UNIJE U SUPROTSTAVLJANJU TERORIZMU	314

<i>Predrag Jelenković, Ljiljana Jelenković, Miljan Hadžović</i> KOMUNIKOLOŠKI ASPEKTI IZRADE I IMPLEMENTACIJE STRATEGIJE BEZBEDNOSTI MLADIH – STUDIJA SLUČAJA, NIŠ	322
<i>Milan Klisarić, Zdravko Skakavac, Nenad Kostadinović</i> UPRAVLJANJE KVALITETOM KAO STRATEŠKI PRISTUP SUPROTSTAVLJANJA KRIMINALITETU	332
<i>Slobodan I. Marković, Sonja Dragović-Sekulić, Jadranka Dujčić-Frlan</i> BEZBEDNOST – ODNOS NADA I PRETNJI	344
<i>Vojkan Zorić, Slobodan Oklevski</i> PRIMENA TRASOLOŠKE ANALIZE ZA RAZJAŠNJAVANJE SAOBRAĆAJNE NEZGODE -PRIKAZ SLUČAJA	354
<i>Ante Orlović, Ivica Milković</i> PARTNERSTVO JAVNE I PRIVATNE (KORPORATIVNE) SIGURNOSTI U FUNKCIJI SUPROTSTAVLJANJA GOSPODARSKOM KRIMINALITETU I KORUPCIJI.....	366
<i>Ljubo Pejanović</i> TERORIZAM NA BALKANU	376
<i>Војин Пилиповић, Милан Даничић</i> НАСИЉЕ НА ЈАВНИМ МЕСТИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	387
<i>Krunoslav Antoliš, Goran Ribičić</i> KRAĐA IDENTITETA U VIRTUALNOM OKRUŽENJU	399
<i>Здравко Скакавац, Синиша Домазет</i> НОВЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У УПРАВЉАЊУ МИГРАЦИЈАМА У ПРАВУ ЕУ	412
<i>Момчило Талијан, Мирослав М. Талијан, Светлана Ристовић</i> ОСОБЕНОСТИ ОРГАНИЗАЦИОНЕ КУЛТУРЕ У ПОЛИЦИЈИ ...	424
<i>Tatjana Skakavac, Sanja Skakavac</i> USTANOVE ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH SANKCIJA PREMA MALOLETNICIMA – STANJE I KARAKTERISTIKE	434

PRAVNE VREDNOSTI I DEMOKRATSKI IDENTITET

<i>Katinka Beretka</i> KONCEPTUALIZACIJA PRAVNOG POJMA TERITORIJALNE AUTONOMIJE	445
<i>Božidar Jeličić</i> NEKI ASPEKTI DEMOKRATSKOG KAPACITETA DRŽAVA U OBLASTI PRIVATNIH PRAVA STRANACA	457

<i>Mojca Rep</i>	
BEGINNING OF THE END? - PATRIA CASE	471
<i>Mikhail Osipov, Sawin Alexei Mikhailovich, Bronzova Ludmila</i>	
DEMOCRACY AS A CONDITION OF OPTIMIZATION OF THE LEGAL SYSTEM	482
<i>Peter Smuk</i>	
PROTECTION OF POLITICAL DEBATES IN ELECTION CAMPAIGNS	490
<i>Váczí Péter</i>	
REASONABLE TIME LIMIT AS A PRIMARY LEGAL VALUE OF DEMOCRATIC ADMINISTRATION	502
<i>Zoran Vavan</i>	
SUDSKA PRESUDA KAO IZVOR PRAVA	507
<i>Petar Teofilović</i>	
SLOBODA IZRAŽAVANJA: SLUČAJ LINGENS I NJEGOV ZNAČAJ ...	518
<i>Duška Franeta</i>	
TRADICIONALISTIČKO RAZARANJE PRAVDE	530
<i>Ivana Vrkić</i>	
ČAST KAO OSNOVNA VREDNOST ATINSKOG IDENTITETA	542
<i>Csaba Erdos</i>	
DEMOCRACY AND FUNDAMENTAL RIGHTS IN THE PARLIAMENTARY LAW	554

EKONOMSKI IDENTITET

<i>Aleksandar Vasiljević, Danijela Jovanović</i>	
ULOGA NACIONALNE RAZVOJNE BANKE U FINANSIRANJU DOMAĆE POLJOPRIVREDE	557
<i>Marko D. Petrović, Ana Jovičić, Snježana Gagić</i>	
IDENTITET SRPSKOG TURIZMA: STANJE I PERSPEKTIVE	568
<i>Cvetko Andreesski1, Slagjana Topuzoska</i>	
STRUCTURAL ANALYSIS OF LIFE INSURANCE, COMPARATIVE STUDY BETWEEN REPUBLIC OF MACEDONIA AND REPUBLIC OF SERBIA	576
<i>Ivana Božić Miljković</i>	
PROBLEMI OČUVANJA EKONOMSKOG IDENTITETA U PROCESU GLOBALIZACIJE SA POSEBNIM OSVRTOM NA ZEMLJE U TRADICIJI	586

<i>Kiselevich Yulia</i>	
THE IDENTITY OF THE RUSSIAN NATIONAL ECONOMY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION	596
<i>Ljiljana Kontić</i>	
THE IMPACT OF CROSS BORDER BANK MERGERS & ACQUISITIONS ON THE READINESS FOR FINANCE SECTOR CHANGE: THE CASE OF SERBIA	604
<i>Milenko Macura, Milica Radović, Ljubiša Milačić</i>	
KLJUČNI PRAVCI STRATEŠKOG MENADŽMENTA U FUNKCIJI KONKURENTNOSTI PRIVREDE SRBIJE	633
<i>Marina Blazhekovikj Toshevski</i>	
THE STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF THE BANKING SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA	625
<i>Melita Jovanović Tončev, Aleksandar Vasiljević, Danijela Jovanović</i>	
OČUVANJE NACIONALNOG IDENTITETA BANJSKOG TURISTIČKOG PROIZVODA UPRKOS NEOPHODNOSTI STANDARDIZACIJE	633
<i>Mile Stanišić</i>	
EFIKASNOST INTERNE REVIZIJE U IDENTIFIKOVANJU RIZIKA U PRIVREDNIM DRUŠTVIMA	642
<i>Милорад Бејатовић, Горан Бејатовић</i>	
ЕКОНОМСКА ПОЛИТИКА У СРБИЈИ	653
<i>Nebojša Petrović, Jelena Šćepanović</i>	
LIČNI ČINIOCI U SKLONOSTI PREDUZETNIŠTVU	664
<i>Vladimir Njegomir, Tanja Kaurin, Ivana Pavlović</i>	
RAZVOJNE TENDENCIJE TRŽIŠTA OSIGURANJA U SRBIJI SA POSEBNIM OSVRTOM NA PRIMENU INFORMACIONIH TEHNOLOGIJA	673
<i>Sevdalina Dimitrova, Vanja Dimitrova</i>	
STRATEGIC DECISION TO INCREASE THE EFFECTIVENESS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT IN THE PENSION INSURANCE SYSTEM	687
<i>Violeta Domanović</i>	
ULOGA NEFINANSIJSKIH MERILA PERFORMANSI U OCENI KVALITETA EKONOMIJE PREDUZEĆA	695

JEZIK I IDENTITET

<i>Jerca Vogel</i>	
AWARENESS OF IDENTITY FUNCTION OF LANGUAGE A KEY ELEMENT IN THE DEVELOPMENT OF THE CRITICAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE FIRST LANGUAGE TEACHING	711
<i>Milan D. Živković</i>	
BELF (BUSINESS ENGLISH AS A LINGUA FRANCA): JEZIK GLOBALIZOVANOG POSLOVNOG SVETA	726
<i>Slavica Perović</i>	
JEZIK I ROD KAO MARKERI IDENTITETA	738
<i>Слободан Д. Јовановић</i>	
ВИШЕЈЕЗИЧНОСТ ВИШЕКУЛТУРНЕ СРЕДИНЕ КАО ИСХОДИШТЕ И ГАРАНЦИЈА ПРАКТИЧНИХ ВРЕДНОСТИ	753
<i>Alenka Žbogar</i>	
SLOVENIAN HIGH SCHOOL LITERATURE INSTRUCTION IN THE LIGHT OF DEVELOPING CULTURAL COMPETENCE	764
<i>Gordana Todorčić</i>	
JEZIK I HOLOKAUST	776
<i>Bojana Petrić</i>	
AUTORSKI IDENTITET U AKADEMSKOM TEKSTU	785

25 GODINA SOCIJALNE TRANSFORMACIJE U SRBIJI

<i>Aleksandra Dabić, Tamara Gajić</i>	
AKTIVNOSTI ORGANA I ORGANIZACIJA AUTONOMNE POKRAJINE VOJVODINE U OBLASTI RODNE RAVNOPRAVNOSTI ...	789
<i>Dušan Dostanić</i>	
TRANZICIJA BEZ KONZERVATIVNE PARTIJE	799
<i>Radivoje Jovović</i>	
DRUŠTVENE KLASSE I PROMENE VREDNOSTI U TRANZICIONOJ SRBIJI	811
<i>Magdalena Rešć</i>	
EVROPSKE VREDNOSTI U SRBIJI POSLE 2000. godine	820
<i>Alpar Lošonc, Andrea Ivanišević</i>	
DOPRINOS FEMINISTIČKE POLITIČKE EKONOMIJE REKONCEPTUALIZACIJI IDENTITETA	835

<i>Duško Radosavljević</i>	
SOCIJALNA TRANSFORMACIJA U SRBIJI: Teoretski okvir	846
<i>Sonja Kuzmančev-Stanojević</i>	
VREDNOSTI NEOLIBERALIZMA: OD INDIVIDUALNE (EKONOMSKE) SLOBODE DO POTROŠAČKOG DRUŠTVA I SLOBODE JAČEG	857
<i>Vojćeh Šćepanjski</i>	
NEKOLIKO REFLEKSIJA O NAJVAŽNIJIM UNUTRAŠNJIM POLITIČKIM PITANJIMA U SRBIJI – LETO 2003. GODINE	871
<i>Boris N. Kršev</i>	
(DEZ)INTEGRACIONI PROCESI U SRBIJI KRAJEM XX VEKA KAO POSLEDICA VOĐENJA NACIONALNE POLITIKE	878

Zoran Vavan, asistent

Fakultet za pravne i poslovne studije dr Lazar Vrkatić, Novi Sad

SUDSKA PRESUDA KAO IZVOR PRAVA

I NJEN DOPRINOS PRAVIČNOSTI

Sažetak: U radu je definisan položaj i značaj sudske presude, kao izvora prava, sa akcentom na njenu ulogu koju ima u evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu. Pored toga što sudska presuda nije „*de jure*“ izvor prava u pravnom sistemu kojem pripadamo, u praksi sudova se „*de facto*“ to svojstvo sudskoj presudi viših sudova ne opovrgava. Jednako postupanje sudova u istim ili sličnim situacijama značajno doprinosi i poštovanju pravičnosti, kao principu i pravnoj vrednosti.

Ključne reči: sudska presuda, precedent, pravičnost.

1. Uvod

O sudskoj presudi, kao izvoru prava, pisali su i polemisali brojni pravni teoretičari. Različiti stavovi i mišljenja povodom ovog pitanja provlače se kroz istoriju do danas. Čini se da će se odgovor na pitanje – da li je sudska presuda izvor prava? – razlikovati u zavisnosti od toga kojem ste pravnom teoretičaru postavili to pitanje i da će sudska presuda kao izvor većito biti predmet oko kojeg ne postoji saglasnost u pravnoj nauci i praksi.

Iako postoje različita gledišta na sudsku presudu i sudsku praksu uopšte kao izvor prava, jednu činjenicu niko ne spori, a to je značaj sudske presude u pravnom poretku, posmatrajući pravni poredak kao jedinstvo propisa, prakse i ponašanja ljudi. U anglosaksonskom pravu, sudska presuda višeg suda kojom se rešava konkretan slučaj može biti obavezna (precedent) za sve buduće takve slučajeve, dok će u evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu sudska presuda obavezivati samo stranke u sporu. Bilo da se na sudsku presudu gleda kao na produkt sudske prakse koji stvara pravo, primenjuje ili dopunjuje, bilo da je smatraju primarnim, sekundarnim ili supsidijarnim izvorom prava, preovladava jedinstven stav – sudska presuda ima autoritet u pravnom poretku budući da se njome utvrđuje određeno subjektivno pravo, tj. pravilo ponašanja pojedinca ili grupe ljudi i da kao pojedinačni akt stoji u službi pravičnosti.

2.1. Istorijski osvrt kroz pojedine teorije o sudskoj presudi kao izvoru prava

Pravni teoretičari različito su poimali značaj sudske presude, njeno mesto i ulogu u stvaranju prava. Teško je izvršiti konkretnu selekciju pravnih teorija koje su se bavile pitanjem sudske presude kao izvora prava, ali se kod predstavnika pojedinih škola i teorija izdvajaju određeni stavovi i gledišta koje imaju po pitanju značaja sudske presude u pravu.

Jedna od takvih je teorija koja sudsku presudu vidi kao **akt mehaničke primene pravnih normi**. Ovu teoriju zastupali su pripadnici francuske škole Egzegeze, istorijske škole i škole pojmovne jurisprudencije. Stanovište ove teorije jeste da sudija ne stvara pravo, već da ga samo primenjuje na konkretnom slučaju. Ukoliko ne postoji norma koja reguliše konkretan slučaj, sudija će primeniti analogiju ili izvući normu iz opštih principa pravnog poretka u kojem ne postoje praznine.¹ Jedan od predstavnika francuske škole Egzegeze, Šarl Monteskje, zauzimao je stav da „sudije nisu ništa drugo već usta koja izgovaraju reči zakona“.² Predstavnici ove škole zastupaju stanovište da će sudija za svaki slučaj naći rešenje u pozitivnom zakonodavstvu. Predstavnici istorijske i škole pojmovne jurisprudencije, Savinji, Falk i Jering, podržavali su navedene stavove po pitanju sudske presude i sudske funkcije, uz stav da ukoliko dođe do pravnih praznina, one će se popuniti analogijom i pravnim konstrukcijama.³ Zanimljivo je da je ova teorija imala pristalice i u anglosaksonskoj pravnoj teoriji kod Blekstonu i Kenta.⁴

Druga grupa pravnih teoretičara smatrala je da sudska presuda nije samo **akt primene, već i akt stvaranja prava**, s obzirom na to da su bili stanovišta da nije moguće regulisati društveni život potpuno normativnopravno, već da je sudija taj koji ima slobodu stvaranja pravnih normi kroz odluke koje donosi. Ovu teoriju zastupala je francuska naučna škola i njen predstavnik F. Ženi, smatrajući da pored formalnih postoje i neformalni izvori prava, s tim da sudska odluka, kao neformalni izvor prava, neće važiti kao opšte pravilo za budućnost, već samo za slučaj u kojem je doneta.⁵ Predstavnik škole interesne jurisprudencije, Hek, tvrdio je da je

¹ Košutić, B. (1978). *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd: Savremena administracija, str. 9.

² Montesquieu Ch., *De l'esprit des lois* XI, 6; J. Gilissen, *Le probleme des lacunes du droit dans l'evolution du droit medieval et moderne*, Brisel, 1968, str.235. prema: B. Košutiću, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, 1978.

³ Taranovski, F. (1923). *Enciklopedija prava*, Beograd, G. Kon, str. 254

⁴ „*Sudske odluke predstavljaju samo dokaz prava i ništa više*“ – W. Blackstone, *Commentaries*, Chicago, 1899, str.68, prema B. Košutiću, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, 1978.

⁵ Geny, F., *Methode*, tom II, str.34 i 407 prema B. Košutiću, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, 1978.

sudija, pored toga što je vezan za zakon, ovlašćen da donosi odluke koje bi predložio da je zakonodavac, te da popuni pravnu prazninu vlastitim vrednovanjem životnih interesa u onim slučajevima koje zakon nije u potpunosti regulisao, ili nije u opšte predvideo.⁶ Kantorovič je, kao predstavnik škole interesne jurisprudencije i slobodnog prava, produbio prethodno navedene stavove do te mere da je tvrdio da je sudija ne samo ovlašćen da popunjava praznine u zakonu, već i da odstupi od primene zakona ukoliko je uveren da je u njemu rešenje koje ne odgovara volji sadašnjeg zakonodavca. Takva odluka ogleda se u slobodnom pravu koje je proizvod individualnih uverenja sudije ili uverenja zajednice, prirodnom pravu odvojenog od državnog.⁷ Ovoj grupi teorija pripada i Kelzen–Merklova teorija stepena prema kojoj je stvaranje prava uvek i primena prava, jer je svaki akt istovremeno i akt stvaranja i akt primene prava. Prema Kelzenu: „Sudska presuda nastavlja proces stvaranja prava od sfera opšteg i apstraktnog ka sferi pojedinačnog i konkretnog.“⁸

Pojedine teorije videle su sudsku presudu **kao jedini akt stvaranja prava**. Američka realistička škola i filozofija pravnog egzistencijalizma kategorički su odbacivale mogućnost postojanja prava izvan sudskih odluka.⁹

Anglosaksonsku pravnu teoriju karakteriše stav da sudska presuda koja je doneta od viših sudova za pojedinačan slučaj, obavezuje sve iste ili sudove nižeg ranga da donesu istu, jednaku presudu u svim ostalim istovetnim slučajevima. Takva presuda predstavlja precedent, a njen autoritet se objašnjava razlozima jednakosti, pravičnosti i sigurnosti.¹⁰ Anglosaksonski pravni sistem se razvijao potpuno samostalno i skoro bez uticaja rimskog prava. Anglosaksonsko pravo nije kodifikovano, ono se stvara kroz rad sudova putem precedenata. Glavna karakteristika anglosaksonskog prava jeste precedent – sudska odluka viših sudova koja ne uređuje samo pojedinačan, konkretan slučaj, već takva sudska odluka važi i za buduće slučajeve za koje sud utvrdi da su dovoljno slični. Dakle, takva odluka, precedent postaje izvor prava za sve buduće slične slučajeve. Ukupnost presuda najviših sudova čini precedentno pravo koje je u anglosaksonskom pravu izvor prava¹¹. Precedent se zasniva na običaju i pravičnosti i/ili zakonu. Dve

⁶ Ph. Heck, *Interessenjurisprudez*, Tübingen, 1933 prema B. Košutiću, *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, 1978.

⁷ Gnaes, Flavius, *Der Kampf um die Rechtswissenschaft*, Heidelberg, 1906., str. 40. prema: Košutić, B. *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, 1978.

⁸ Kelzen, H. (1951). *Opšta teorija prava i države*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, str.139

⁹ Krbek, I. (1958). *Pravni egzistencijalizam*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, str. 252.

¹⁰ Polok, F. „Essays in Jurisprudence and Ethics“ prema: Košutić, B. *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, 1978, str. 21.

¹¹ Stepanov, R., Vukadinović, G. (2002). *Teorija prava 2*, Petrovaradin, Futura., str.148.

najvažnije pretpostavke za uspešno funkcionisanje sistema precedenta jesu sistem sudske hijerarhije i javno publikovanje presuda.¹² Sudija u anglosaksonskom pravnom sistemu nije samo ovlašćeno lice, odnosno organ koji primenjuje, već i organ koji stvara pravo. Viši sudovi koji donose precedente imaju, na neki način, ulogu zakonodavca¹³. Precedent postaje prva presuda kojom je protumačen zakon u rešavanju određenog slučaja i na taj precedent će se sudija pozivati u budućim pravnim slučajevima povodom rešavanja istog pravnog pitanja. Takva presuda kao precedent nije u celini izvor prava, budući da se odnosi prvenstveno na strane u sporu. Obavezan je samo onaj deo koji sadrži razlog na kome je zasnovana odluka – *ratio decidendi*.¹⁴ Obrazloženje presude se razvilo kao običaj i praksa engleskih sudova kroz koje sud prezentuje malu naučnu raspravu o spornom pitanju i upravo ovaj deo presude predstavlja precedent za druge iste slučajeve.

Pored stroge hijerarhije sudova, uspešnost funkcionisanja precedenta leži i u društvenoekonomskoj osnovi i nastojanju društvenih činilaca da se za potrebe celokupnog poslovanja obezbede: sigurnost, izvesnost, red i, donekle, predvidivost ponašanja sudova u konkretnim pravnim situacijama.

2.2. Položaj sudske presude u evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu

Evropsko-kontinentalni pravni sistem egzistira u gotovo svim evropskim zemljama, izuzev Velike Britanije, Malte i Kipra, kao i u zemljama Centralne i Južne Amerike. Ovaj sistem vodi poreklo od rimskog prava i često ga u teoriji nazivaju „rimsko-germanski“ pravni sistem. Osnova ovog pravnog sistema jeste u pisanom, kodifikovanom pravu i za razliku od anglosaksonskog prava, zakoni u evropsko-kontinentalnom pravu ili isključuju sudsku presudu kao izvor prava, ili o njoj kao izvoru ništa ne govore.

U evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu sudska presuda ne predstavlja izvor prava u formalnopravnom smislu i nema obavezujuću snagu za buduće iste pravne slučajeve. Za evropsko-kontinentalni pravni sistem važi maksima *res judicata jus facit inter partes*. Presuda koja se doneše u određenom sporu, odnosi se isključivo na stranke iz tog spora i ne važi kao pravilo za buduće iste sporove. Osnova ovog pravnog sistema leži u rimskom pravu. Ovde dominira pisano i kodifikovano pravo koje je re-

¹² Košutić, B. (1978). *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, Savremena administracija, str.27.

¹³ Vukadinović, G. (1998). *Izbor tekstova iz teorije prava*, Petrovaradin, Futura, str. 251.

¹⁴ Lat. „obrazloženje odluke“

zultat stvaralačke uloge zakonodavstva¹⁵. Dakle, u ovom pravnom sistemu presuda se uvek donosi na osnovu zakona, odnosi se samo na određen konkretan slučaj i obavezuje samo stranke u sporu. Isti ili drugi sudija prilikom donošenja buduće presude a povodom iste ili slične pravne stvari, pravno je slobodan da na osnovu svog slobodnog sudijskog uverenja donese odluku koja može biti drugačija, naravno, u skladu sa zakonom. Sudija će prilikom donošenja odluke i rešavanja spora, s jedne strane, imati izvesnu samostalnost u primeni prava, ali će s druge strane, biti dužan da, oslanjajući se na opšti pravni akt, donese presudu koja će predstavljati novo pravilo ponašanja koje će se odnositi isključivo na konkretan slučaj i važiće samo za stranke u datom sporu.

U ovom pravnom sistemu uloga pravnih običaja i sudske presude je veoma mala, ali kada govorimo o presudama viših sudova i presudama po pravnim lekovima, tu ne možemo biti isključivi u tvrdnji da ona ostaje izolovana i bez ikakvog pravnog dejstva, osim dejstva *inter partes*. Naime, u evropsko-kontinentalnom pravu viši sud uvek može u postupku po pravnom leku, između ostalog, da ukine ili preinači prvostepenu presudu neposredno nižeg suda. I pored toga što odluke neposredno višeg suda nisu obavezujuće za niži sud u budućim istim pravnim situacijama, već samo u konkretnom slučaju povodom kojeg je odluka višeg suda doneta, odluke i pravna shvatanja viših sudova povodom određenih pravnih situacija se poštuju, uzimaju u obzir i faktički utiču na ponašanje sudija nižih sudova prilikom donošenja odluke u budućoj sličnoj ili istoj pravnoj situaciji. Svakako da će u evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu primenom zakonskih odredbi, judikat biti rezultat slobodnog sudijskog uverenja. Sudija će odluku doneti na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja i meritorne ocene svih priloženih dokaza, pri čemu će se takva odluka odnositi samo na stranke u konkretnom postupku. Ali činjenica je da će sudija neposredno nižeg suda prilikom donošenja prvostepene odluke uzeti u obzir i stavove i pravna mišljenja viših sudova koja se odnose na konkretno pravno pitanje predmeta spora, upravo da bi izbegao ukidanje svoje odluke od strane višeg suda.

U onim pravnim situacijama kada postoje nedorečenosti, odnosno kada zakon nije u potpunosti regulisao određeni društveni odnos, sudovi će se u ovom pravnom sistemu pre svega fokusirati na sudsku praksu i već donete sudske presude po tom pravnom pitanju. U takvim okolnostima, sudovi, po logici stvari, imaju značajnu ulogu u procesu tumačenja pravnih normi i popunjavanja pravnih praznina. Naime, pravna praznina će postojati ukoliko ni u jednom pravnom izvoru nije unapred utvrđeno pravilo za rešavanje nekog pravno relevantnog pitanja iz određene pravne situacije. Sudija koji donosi odluku u takvom predmetu, kreiraće pravilo za konkretan slučaj i na taj način nadomestiti nepostojeću zakonsku normu.

¹⁵ Stepanov, R., Vukadinović, G. (2002). *Teorija prava 2*, Petrovaradin, Futura., str. 148.

Sudska presuda u evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu biće posredan izvor prava samo izuzetno, u određenim slučajevima, kada je sudska presuda doneta od strane najvišeg suda u zemlji ili ako je u pitanju odluka ustavnog suda. Vrhovni sud, u većini zemalja kao najviši sud opšte sudske nadležnosti, vrši snažan uticaj na odluke nižih sudova. Vrhovni sud *de fakto* ima položaj suverenog tumača zakona i u okviru nadležnosti jedna od najvažnijih funkcija mu je ujednačavanje sudske prakse. Imajući u vidu da je vrhovni sud ovlašćen ne samo da ukine presudu nižeg suda, već i da reši spor, neposredno niži sudovi veoma često na odluke vrhovnog suda gledaju kao na opšte i obavezne zakonske norme, te svoje presude u određenim pravnim stvarima o kojima je vrhovni sud razmatrao i formirao stav, donose uzimajući u obzir takve presude i stavove najvišeg suda. U praksi se može desiti da i vrhovni sud odstupi od neke svoje odluke i novom odlukom izmeni staru, ali se to uglavnom dešava usled promenjenih društvenih okolnosti koje iziskuju nova pravna rešenja.¹⁶

Presuda najvišeg domaćeg suda u evropsko-kontinentalnom pravu uticaće ne samo na odluke viših i nižih sudova prilikom odlučivanja o istoj ili sličnoj pravnoj stvari, već i na odnos advokata i samih stranaka prema datoj pravnoj stvari. Na taj način, ponavljanjem određenih odluka sudova povodom istih ili sličnih pravnih stvari formiraće se sudska praksa koja će se svakako reflektovati kako na buduće sudske odluke, tako i na sve potencijalne učesnike sudskog postupka. Upravo će od sudske prakse zavisiti potezi advokata i samih građana povodom konkretnih pravnih stvari, te će se prema njima upravljati vodeći računa o mogućim pravnim posledicama i eventualnim ishodima konkretnih pravnih radnji.

Pravni sistem Srbije, kao deo evropsko-kontinentalnog pravnog sistema, sudskoj presudi ne priznaje status formalnog izvora prava. Ustavom Republike Srbije, članom 145 st. 2 propisano je da se „*sudske odluke zasnivaju na Ustavu, zakonu, potvrđenom međunarodnom ugovoru i propisu donetom na osnovu zakona*“.¹⁷ Sudovi u Srbiji su, dakle, dužni da sude u skladu sa opštim pravnim pravilima, odnosno da dosledno primenjuju opšte pravne norme. U obrazloženju svojih presuda, sudije u Srbiji se još uvek veoma retko pozivaju na neku odluku više domaće ili neke međunarodno priznate instance. Ali uprkos toj činjenici, presuda Višeg, Apelacionog, Vrhovnog kasacionog i Ustavnog suda, u kojoj je zauzet određeni stav i mišljenje po određenom pravnom pitanju o kome rešava i niži – prvostepeni sud, može imati uticaja na odluku i prvostepeni sudija je kao takvu može uzeti u obzir prilikom donošenja odluke u predmetu po kojem postupaju. Činjenica je da presude Evropskog suda za ljudska prava,

¹⁶ Carbonnier, J., Drot civil, Tom I, Paris (1957). str.106, prema: Košutić, B. (1978). *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd, str. 144.

¹⁷ Ustav RS, čl. 145 st. 2 „Sl. glasnik RS“ br. 98/2006

kao organa nadležnog za primenu i zaštitu Evropske konvencije o ljudskim pravima, vrše određen uticaj na domaće zakonodavstvo u Srbiji, ali i na samu sudsku praksu i presude domaćih sudova.¹⁸ Iako je autonoman pravni sistem, kroz presude Evropskog suda za ljudska prava formiraju se vremenom osnovni modeli i formule primene i zaštite pravnih instituta garantovanih Konvencijom. Poslednjih nekoliko godina primetna je postepena implementacija određenih presuda Evropskog suda za ljudska prava u praksi domaćih sudova, te oni svoje odluke povodom određenih pravnih pitanja prilagođavaju stavu Evropskog suda za ljudska prava.¹⁹

2.3. Odnos sudske presude kao izvora prava i zakona

Da bismo konkretnije odredili značaj sudske presude koji ona ima u pravnom prometu, upoređićemo je sa zakonom.

U evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu, zakon zauzima primarno mesto prilikom rešavanja određenog spora, kao najvažniji izvor prava. Svi ostali izvori i pravni akti njemu su podređeni, pa tako i sudska presuda. Zakon ograničava kako sadržinu tako i širinu njenog važenja i delovanja.

Ovo pravilo važi i u onim pravnim sistemima u kojima se sudskoj presudi priznaje status formalnog izvora prava. Dakle, sudska presuda i kao formalni izvor prava ne sme protivrečiti zakonu. Time je isključena mogućnost da nezakonite presude steknu svojstvo izvora prava. Budući da

¹⁸ Ratifikovanjem Evropske konvencije o ljudskim pravima 2004. godine naša zemlja se obavezala da će obezbediti njenu punu primenu, te da će uskladiti svoje zakonodavstvo sa standardima koje predviđa sama Konvencija - *Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, „Sl. list Srbije i Crne Gore – Međunarodni ugovori“ br. 9/2003

¹⁹ Primer nalazimo u presudi Apelacionog suda u Novom Sadu, posl. br. KŽ.I 3071/12 od 26.06.2013. godine, kojom je preinačena presuda Osnovnog suda zbog kršenja načela *non bis in idem*. Drugostepeni sud se u obrazloženju poziva na čl. 4 Protokola 7 uz Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji propisuje da se „nikome ne može ponovo suditi, niti se može ponovo kazniti u krivičnom postupku u nadležnosti iste države za delo zbog koga je već bio pravosnažno oslobođen ili osuđen“. U konkretnom slučaju, pre krivičnog postupka vođen je prekršajni postupak koji je pravosnažno okončan. Apelacioni sud se pozvao na Evropsku konvenciju, ne i na konkretnu presudu Evropskog suda za ljudska prava, ali svakako bolji poznavao ci prakse ovog suda znaju da je predsedan po pitanju načela *non bis in idem*, bila presuda Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Maresti protiv Hrvatske* od 25.06.2009. godine kojom je utvrđeno da je došlo do povrede prava i kršenja pomenutog načela. Nakon takve odluke i domaći sudovi su počeli da isto tumače ovo načelo u onim pravnim situacijama gde je povodom iste pravne stvari pokrenut i prekršajni i krivični postupak

je zakonodavac pravno slobodan u stvaranju pravnih normi, zakonom se uvek može ukinuti određeno opšte pravilo koje je utvrđeno precedentom.

Sudija je podređen zakonu, ali ta podređenost nije uvek ista, budući da zavisi od vrste praznine u pravu. U takvim situacijama upravo dolazi do izražaja subsidijarnost sudske presude kao izvora prava u odnosu na zakon, jer bi upravo ona trebalo tada da dopuni, precizira i prilagodi sadržinu zakonskih normi određenim novonastalim društvenim odnosima.²⁰

Pored subsidijarnosti, jedna od važnih karakteristika sudske presude jeste retroaktivnost. Sudska presuda za konkretan slučaj se ne donosi unapred – *a priori*, već nakon što slučaj nastane. Zato kažemo da ona ima retroaktivno dejstvo – *a posteriori*, za razliku od zakona koji se donosi unapred.

Kod sudske presude, njena efikasnost i važenje direktno su povezani i zavisni, dok to nije slučaj sa zakonom. Zakon će važiti i ako nije efikasan, dok se ne izmene njegove odredbe ili ne usvoji novi.

Najvažnija *prednost* sudske presude u odnosu na zakon leži u njenoj elastičnosti, brznoj i lakšoj prilagodljivosti društvenom životu. Prilikom donošenja odluke u određenoj pravnoj stvari, sudija ima mogućnost da uvidi i razmotri sve relevantne činjenice, te nakon toga donese najprikladniju odluku. Takođe, sudija ima mogućnost da pre zakonodavca uvidi zastarelost određenih zakonskih pravila, kao i da za nove, još uvek pravno neregulisane društvene odnose, brže pronade adekvatno rešenje. Elastičnost sudske presude ogleda se, pre svega, u njenoj brznoj modifikaciji ili napuštanju ukoliko se uvidi da više nije pogodna za rešavanje sličnih ili istih pravnih situacija.

Jedan od glavnih nedostataka sudske presude u odnosu na zakon, predstavlja način na koji ona postaje izvor prava. Sudskom presudom se rešava pojedinačan spor između konkretnih subjekata. Sporno je pitanje da li će se u praksi ikada desiti slučaj kod drugih subjekata sa istim, odnosno identičnim činjeničnim stanjem. Gotovo je izvesno da potpuna istovetnost teško može postojati, te s pravom pojedini teoretičari ističu opasnost od univerzalnosti primene na taj način utvrđenog pravila. Nedostatak sudske presude ogleda se i u njenoj nepotpunosti i zavisnosti. Naime, ukoliko stranke ne iniciraju određeni spor neće ni biti sudske presude, odnosno neće biti pravne regulacije tog pitanja. Dalje, elastičnost i mogućnost preobražaja sudske presude mogu biti i potencijalna opasnost, jer izazivaju jednu neizvesnost i pravnu nesigurnost, te strepnju javnosti kakva će promena nastati.

Shodno navedenom, nameće se zaključak da je zakon svakako pogodnije sredstvo za regulisanje društvenih odnosa, s obzirom da pruža, pre svega, pravnu sigurnost i obezbeđuje zaštitu ljudskih prava i sloboda. Sudska presuda, sa druge strane, ima tu mogućnost da dopuni, precizira

²⁰ Košutić, B. (1978). *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd: Savremena administracija, str. 146.

i prilagodi sadržinu zakonskih normi često fluktuirajućim društvenim odnosima. Upravo u tome se ogleda subsidijarnost kao važna karakteristika sudske presude u pravnom prometu.

2.4. Izvor prava u službi pravičnosti

Na osnovu pomenutih karakteristika sudske presude, kao i na osnovu faktičkog stanja prilikom donošenja sudske presude kod nas, u evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu sudskoj presudi možemo dodeliti epitet „izvora prava u službi pravičnosti“, jer ona to *de facto* i jeste. Priznanje takvog statusa sudskoj presudi u našem pravnom sistemu kao *de jure* izvora moglo bi uslediti ukoliko u budućnosti dođe do unifikacije pravnih sistema makar na evropskom području na kojem kroz praksu pojedinih sudova možemo uočiti jedan vid ujednačavanja i približavanja stavova. Svedoci smo da domaći sudovi, poput ostalih sudova zemalja potpisnica Konvencije, prilikom donošenja svojih odluka u obzir uzimaju praksu Evropskog suda za ljudska prava koja sama ima precedentni karakter. Na taj način, ujednačava se praksa prilikom donošenja odluke o istoj ili sličnoj stvari, samim tim primenjuje ali i stvara pravo.

Poštujući i uzimajući u obzir odluke, bilo da su precedenti ili pojedinačne sudske presude poput onih u našem pravnom sistemu, a koje su donete od strane viših sudova u istim ili sličnim pravnim situacijama, niži sudovi ne samo da doprinose poverenju u pravosuđe, već na taj način postupaju u skladu sa načelom pravičnosti.

Pojmom pravičnosti bavio se Aristotel u *Nikomahovoj etici*.²¹ Analizirajući odnos između pravde (pravde) i pravičnosti, utvrdio je da je pravičnost izvor pravde. Po Aristotelu, pozitivni zakon zbog svoje opštosti i ograničenosti mora biti podvrgnut određenoj korekciji, dopuni, a ta dopuna upravo leži u pravičnosti. Na taj način, pravičnost se definiše kao korektiv pozitivnog prava i navodi kako je “izabrani sudija uveden kako bi pravičnost mogla prevagnuti”. Oslanjajući se na Aristotelovu filozofiju pravičnosti, Toma Akvinski razvija teoriju pravičnosti gde, između ostalog, tvrdi da čak i dobro postavljeni zakoni mogu u nekim slučajevima zakazati, te bi onda bili nepravedni i protiv prirodnog prava, a u tom slučaju uvodi se pravičnost.²² Od teoretičara 20. veka koji su slično definisali pravičnost možemo izdvojiti Haima Perelmana, koji u svojoj knjizi *Pravo, moral i filozofija* opisuje pravičnost kao suprotstavljanje ponekad jednostranoj i mehaničkoj primeni pravnih pravila i simbolično joj dodeljuje epitet – „štaka pravde“.²³

²¹ Aristotel (1980). *Nikomahova etika*, Beograd, BIGZ.

²² Akvinski, T. (1981). *Izabrano delo*, Zagreb, Globus.

²³ Perelman, H. (1983). *Pravo, moral i filozofija*, Beograd, Nolit.

Sumirajući značaj koji sudska presuda ima u pravnom prometu možemo zaključiti da i pored toga što se pojedinačnim judikatom rešava konkretan slučaj u svrhu zadovoljenja pravičnosti, on sam može postati model za postupanje u istim ili sličnim situacijama, bilo da je reč o precedentu ili presudi koju će sudija pojedinac u našem evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu uzeti u obzir prilikom donošenja odluke. Isto i jednako postupanje suda u istim situacijama, pod istim okolnostima i u istim pravnim stvarima predstavlja sposobnost pravednog odlučivanja i postupanja. U takvom postupanju suda možemo prepoznati pravičnost, kao vrlinu i kao pravnu vrednost.

3. ZAKLJUČAK

Mišljenja pravnih teoretičara i praktičara su se u pogledu poimanja mesta sudske presude u pravnom sistemu i njene uloge u kreaciji prava razlikovala i razlikuju se i danas. Kroz brojne polemike podeljeni su stavovi po mnogim pitanjima, a samo neka od njih se odnose na to kolika je sloboda sudije u stvaranju prava, zatim mogućnost da se sudskim presudama direktno ili indirektno stvaraju opšte pravne norme, da li su zaista presude sekundarni izvor, dopunski ili sudske presude imaju samo autoritativno dejstvo.

Pored brojnih razmimoilaženja i nepremostivih razlika, kada je reč o sudskoj presudi, postoji i izvesna saglasnost teoretičara po određenim pitanjima. Nesporno je da se sudovi prema normama koje su zaživele iz sudske prakse ophode kao prema opšteobaveznim pravnim normama, kao i da je dovoljna jedna presuda najvišeg suda u zemlji za obrazovanje sudske prakse nižih sudova po određenom pravnom pitanju, bez obzira da li je reč o anglosaksonskom ili evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu.

Nesporno je da se sudskom presudom koja se donosi za konkretnu pravnu stvar stvara obavezna norma, pravilo ponašanja za konkretne pravne subjekte. Čak i da nije reč o precedentu, više takvih presuda u istim ili sličnim pravnim stvarima u evropsko-kontinentalnom pravu mogu da formiraju određenu sudsku praksu koja će vremenom uticati na zakonodavca da izmeni opštu i važeću pravnu normu, ili uspostavi nova pravila koja će obezbediti realizaciju i primenu takvih rešenja koja su se vremenom kroz praksu nametnula kao adekvatna i prihvatljiva.

O značaju sudske presude i sudske prakse kao izvorima prava, zaključićemo formulacijom B. Košutića, koju je dao u radu *Sudski precedent u pravu EU*: „Postupati na isti način u istim situacijama nije samo zahtev pravde, već i svojstvo dobrog procesa donošenja odluka.“²⁴

²⁴ Košutić, B. (2007). Sudski precedent u pravu EU, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, godina LV, 1/2007

4. LITERATURA:

- Akvinski, T. (1981). *Izabrano delo*, Zagreb: Globus.
- Aristotel (1980). *Nikomahova etika*, Beograd: BIGZ.
- Vukadinović, G. (1998). *Izbor tekstova iz teorije prava*, Petrovaradin: Futura.
- Ivošević, Z. (1995). Sudska praksa pravednog suđenja u sistemu podele vlasti, *Zbornik radova Pravni život br.12/95, tom 4*.
- Kelzen, H. (1951). *Opšta teorija prava i države*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Košutić, B. (1978). *Sudska presuda kao izvor prava*, Beograd: Savremena administracija.
- Košutić, B. (2007). Sudski precedent u pravu EU, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, godina LV, 1/2007*.
- Košutić, B. (2006). *Uvod u evropsko pravo*, Beograd: Zavod za udžbenike RS.
- Krbek, I. (1958). Pravni egzistencijalizam, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 3-4/1958*.
- Kutlešić, V. (2006). *Osnovi prava*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Lukić, R. (1964). *Teorija države i prava, II knjiga*, Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Perelman, H. (1983). *Pravo, moral i filozofija*, Beograd: Nolit.
- Stanković, O. (1978). *Enciklopedija imovinskog prava i prava udruženog rada, III tom*, Beograd: Službeni list.
- Stepanov, R., Vukadinović, G. (2002). *Teorija prava 2*, Petrovaradin: Futura.
- Taranovski, F. (1923). *Enciklopedija prava*, Beograd: G. Kon.

Internet izvori:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2005/4/enacted>
http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/court-justice/index_en.htm
<http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
<http://www.conventions.coe.int>
<http://bilen.osns.rs/presuda/sentenca?url=ne-bis-in-idem-prekrsaj>

COURT VERDICT AS SOURCE OF LAW AND ITS CONTRIBUTION TO EQUITY

Abstract: *The position and significance of court verdict as a source of law, with the stress on the role it has in the European continental legal system are defined in this paper. Besides the fact that the court verdict is not de jure source of law in the legal system we belong to, in the court practice that feature of court verdict of higher courts is not de facto disputed. The same conduct of courts in the same or similar situations also significantly contributes to adherence to equity both as a principle and a legal value.*

Key words: *court verdict, precedent, equity.*